

Пархоменка Я.У., Лобань Н.П. (Мінск, Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка)

КАНАТАЦЫЙНЫЯ ЁРБАНОНІМЫ МІНСКА: ПРЫНЦЫПЫ НАМІНАЦЫІ

Найменні ўнутрыгарадскіх аб'ектаў складаюць своеасаблівую і вельмі складаную сістэму. З іх ліку вылучаюцца канатацыйныя ўрбанонімы, якія прыцягваюць увагу сваёй рухомасцю, экспрэсіўнасцю, якія жыва рэагуюць на падзеі горада, у якіх адлюстроўваюцца не толькі палітычныя, сацыяльныя і іншыя погляды грамадства, а і пэўныя моўныя тэндэнцыі, асаблівасці словаўтварэння, словазмянення.

Разгледзім найбольш частыя прынцыпы намінацыі (мадэлі трансанімізацыі), якія сталіся асновай для ўтварэння неафіцыйны гарадскіх мікратапонімаў – канатацыйных ўрбанонімаў Мінска, што функцыянуюць побач з афіцыйнымі гарадскімі найменнямі.

1. Урбанонімы, абумоўленыя пэўнымі падзеямі ў гісторыі горада або культуры. Да гістарычна абумоўленых ўрбанонімаў можна аднесці, напрыклад, наступныя найменні: *Вежа «святога» Лаўрэнція (вежа Цанавы)* – вежа на вуглу будынка КДБ Беларусі (Лаўрэнцій Цанавы быў главой Міністэрства дзяржбяспекі БССР; кажуць, што вежа была надбудавана ў правым крыле будынка КДБ па загадзе старшыні КДБ Лаўрэнція Цанавы, адкуль ён хацеў глядзець футбол на стадыёне «Дынама»); *Круглая* – так да 1958 года называлася плошча Перамогі (і сёння некаторыя карэнныя мінчане называюць яе Круглай); *Дом Мусінскага* – комплекс дамоў па вул. Няміга, 8-12 (вядомы сваім выглядам, які псеў гістарычны цэнтр горада; у народзе называюцца *домам Мусінскага*, бо аўтарам праекта быў гарадскі архітэктар С.С.Мусінскі); *Даўгабуд* – Палац Рэспублікі, які будаваўся 16 гадоў (з 1985 г. па 2001 г.). Да ўрбанонімаў, звязаных з пэўнымі культурнымі падзеямі, можна аднесці намінацыі *Панікоўскага сквер, Панікоўка, Палікс* – Аляксандраўскі сквер, дзе стаіць скульптура хлопчыка з лебедзем (хлопчыка з лебедзем параўноўваюць з Панікоўскім і гусаком з твора Ільфа і Пятрова «Залатое цяля», пры гэтым узгадваючы словы А.Бэндара: «Панікоўскі, адпусціце птушку!»).

2. Урбанонімы, абумоўленыя знешнім выглядам аб'екта (формай, колерам): *Шайба* – клуб і казіно WestWorldClub на вул. Старажоўская, 15а (мае шайбападобную форму); *Алмаз, Алмаз ведаў, Чупа-чупс, Кубік Рубіка* – Нацыянальная бібліятэка Беларусі; *Чаравікі* – два будынкі па вул. Кірава (іх называюць «варотамі горада» ў турыстычным асяроддзі, а ў народзе – «чаравікамі»); *Долар (Зігзаг поспеху)* – \$-падобны жылы дом № 15 па вул. Кульман поблізу Камароўскага рынка, а таксама дом № 16 па вул. Магілёўскай; *Флакон* – высотны будынак на вул. Мельнікаўце; *Калізей* – паркінг у некалькі паверхаў; *Асліныя вушы* – два высокія аднолькавыя будынкі на рагу вул. Сурганова і Акадэмічнай, адзін з якіх належыць Акадэміі навук, другі – факультэту міжнародных стасункаў БДУ (будынкі

аб'яднаны паміж сабой перамышчай); *Карабельцірыба*, *Карабель* – вучэбны корпус БНТУ на праспекце Незалежнасці каля ст. м. «Усход»; *Караблік* – высотны дом у раёне ст. м. Фрунзенская, верхнія паверхі якога сваімі абрысамі нагадваюць карабель; *Кітайская сцяна*, *Брэсцкая крэпасць*, *Бастылія* – комплекс будынкаў з чырвонай цэглы па вул. М. Танка; *Кішка* – гастраном «Цэнтральны»; *Кукурузы* – дамы па вул. Веры Харужай, якія нагадваюць кукурузныя пачатакі; *Падкова* – жылы будынак на скрыжаванні вул. Кірава і Свядлова; *Саркафаг*, *Маўзалеі* – Палац Рэспублікі; *Слупок* – 1-ы корпус БДПУ імя М.Танка; *Шляпа*, *Шапка Манамаха*, *Цюльпан*, *«Рамашка»*, *Каракаціца* – выставачны комплекс «БелЭкспа» на праспекце Пераможцаў (Машэрава); *Пад шпілем* – гастраном на вуглу вул. Чырвонай і Камуністычнай у будынку са шпілем (спічаком); *Фалас* – 24-павярховы хмарачос на вуліцы Макаёнка; *Чупа-чупс* – скульптура ў цэнтры платформы ст. м. «Плошча Леніна»; *Труба* – падземны пераход паміж будынкам Нацыянальнага банка і ГУМам; *Круг*, *Кальцо* – вестыбюль, які злучае ст. м. «Купалаўская» і «Кастрычніцкая»; *Кішка* – пераход паміж ст. м. «Купалаўская» і «Кастрычніцкая»; *Гарбаты мост* – мост, працягнуты да Высы Слэз; *Квадраты* – лавачкі па левым баку Палаца Рэспублікі, якія размешчаны квадратамі і інш.; *Чырвоны касцёл* – касцёл святых Сімяона і Алены.

3. Урбанонімы, абумоўленыя наўнасцю значнага або прыкметнага аб'екта на тэрыторыі, названай афіцыйным урбанонімам: *Дошкі* – адкрытая танцпляцоўка ў парку Чалюскінцаў; *Карчы*, *На карчах* – танцпляцоўка ў парку 50-годдзя Кастрычніка (былая лесапаркавая зона стадыёна «Трактар»); *На паркеце* – танцпляцоўка ў ДК прафсаюзаў на Ленінскім праспекце (зараз на праспекце Незалежнасці); *Балота*, *Затока*, *Затон* – раён ракі Свіслач; *Воўчая гара* – гара, на якой стаіць гасцініца «Планета»; *Даліна маньякаў* – тэрыторыя (раней – пустыка), якая знаходзілася насупраць галоўнага корпуса медуніверсітэта; *Камні* – скверык за філармоніяй; *Фінская запраўка* – месца ў раёне футбольнага манежа побач з аўтацэнтрам «Таёта»; *Каля экрана* – ст. м. «Кастрычніцкая»; *Пуп*, *Пуп зямлі* – помнік на Кастрычніцкай плошчы, адкуль пачынаюцца ўсе дарогі; *Ружачкі*, *На ружачках* – месца ля помніка загінуўшым падчас даўкі 30 мая 1999 г. каля ўваходу на ст. м. «Няміга» з боку плошчы 8 Сакавіка; *Пад гадзіннікам* – месца на перакрыжаванні вул. Леніна і прасп. Незалежнасці каля рэстарана «МакДональдс» і інш.

4. Урбанонімы, абумоўленыя фанетычным падабенствам з афіцыйным урбанонімам: *Чыкага*, *Чыжы* – мікрараён Чыжоўка; *Рыа-дэ-Шабанэйра* – мікрараён Шабаны; *Серабронкс*, *Сербія* – мікрараён Серабранка; *Лашара*, *Лош-Анджэлес* – мікрараён Лошыца; *Малява* – мікрараён Малінаўка; *Кырламырла*, *Карла-марла*, *Курлы-мурлы* – вуліца Карла Маркса; *Чэпеладзэ* – вуліца Чыгладзэ; *Інстытут сепультуры* – ст. м. «Інстытут культуры»; *Пукінская* – ст. м. «Пушкінская»; *Хрюндзельская* – ст. м. «Фрунзенская»; *Праціўная* – ст. м. «Спартыўная» і інш.

5. Урбанонімы, абумоўленыя метафарычным пераносам (часцей у спалучэнні з фанетычным падабенствам у гучанні): *Каржы* – раён

вул. Каржанеўскага; *Маяк* – вул. Маякоўскага; *Лужок* – мікрараён Зялёны Луг; *Малібу*, *Маліна* – мікрараён Малінаўка; *Сухары* – мікрараён Сухарава; *Чэлюсі* – парк Чалюскінцаў; *Камары* – раён Камароўскага рынкі і сам Камароўскі рынак; *Шарыкі* – раён шарыкападшыпнікавага завода; *Камса* – Камсамольскае возера; *Мошчы Ленана* – ст. м. «Плошча Леніна», *Школка* – Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт і інш.

6. Урбанонімы, абумоўленыя скарачэннем структурнага складу састаўных найменняў (аснову складаюць утварэнні з суфіксам -к(а)). Як сведчыць сабраны матэрыял, доўгія, часам нязручныя ў размове афіцыйныя найменні ператвараюцца ў ёмка і дакладныя назвы-сінонімы. Для стварэння больш кароткіх намінацый выкарыстоўваюцца спосабы кампрэсіўнага словаўтварэння: *суфіксальная ўнівербацыя*, *нульсуфіксацыя*, *абрэвіацыя* (*складовая і ініцыяльная*). Так, суфіксальнымі ўнівербатамі з’яўляюцца: *Ангарка* – вул. Ангарская; *Лагойка* – Лагойскі тракт; *Цэнтралка* – вул. Цэнтральная; *Камароўка* – Камароўскі рынак; *Чэрвенька* – Чэрвеньскі кірмаш; *Лябяжка* – Лябяжскі кірмаш; *Юбілейка* – раён Юбілейнай плошчы; *Каменка* – ст. м. «Каменная горка»; *Камсамолка* – Камсамольскае возера; *Маякоўка* – вуліца Маякоўскага; *Зялёнка* – мікрараён Зялёны Луг; *Тройка* – Траецкае прадмесце; *Лошынка* – Лошыцкі парк; *Нацыяналка* – Нацыянальная бібліятэка Беларусі; *Жданікі*, *Жданкі* – кірмаш у Ждановічах і інш. Нульсуфіксальным спосабам утварэння, напрыклад, такія найменні, як *Маякоў* – вуліца Маякоўскага; *Мяса* – вуліца Мяснікова; *Курасы* – мікрараён Курасоўшчына; *Жданы* – кірмаш у Ждановічах, *Філар*, *Філа* – пляцоўка перад Белдзяржфілармоніяй і інш. Абрэвіацыя (складовая і ініцыяльная) стала асновай для ўзнікнення наступных найменняў: *ЯКі*, *ЯК* – ст. м. «Плошча Якуба Коласа»; *Аўтаз* – ст. м. «Аўтазаводская»; *Казлабродская* – вул. Казлова і Даўгабродская (адна з’яўляецца лагічным працягам другой); *Пед*, *Педун* – Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт; *Макбак*, *макдон* – сетка рэстаранаў Макдональдс і інш.

7. Урбанонімы, абумоўленыя ад’ектывацыяй афіцыйнага наймення: *Горкаў* – парк Горкага; *Круглая* – плошча Перамогі; *Нулявы* – «нулявы» кіламетр на Кастрычніцкай плошчы і інш.

Такім чынам, можна вылучыць наступныя прынцыпы канатацыйнай намінацыі (перайменавання) унутрыградскіх аб’ектаў: намінацыі, абумоўленыя пэўнымі падзеямі ў гісторыі горада або культуры; намінацыі, абумоўленыя знешнім выглядам аб’екта (формай, колерам); намінацыі, абумоўленыя наяўнасцю значнага або прыкметнага аб’екта на тэрыторыі, названай афіцыйным урбанонімам; намінацыі, абумоўленыя фанетычным падабенствам з афіцыйным урбанонімам; намінацыі, абумоўленыя метафарычным пераносам (часта ў спалучэнні з фанетычным падабенствам у гучанні); намінацыі, абумоўленыя скарачэннем структурнага складу састаўных найменняў (суфіксальная ўнівербацыя, нульсуфіксацыя, складовая і ініцыяльная абрэвіацыя); намінацыі, абумоўленыя ад’ектывацыяй афіцыйнага наймення.

Уся сукупнасць гарадскіх найменняў, як афіцыйных, так і неафіцыйных, – гэта своеасаблівая, вельмі каштоўная крыніца інфармацыі. Вывучэнне гэтай крыніцы дае звесткі не толькі для мовазнаўцаў, а і для гісторыкаў, краязнаўцаў, сацыёлагаў, культуролагаў, таму што найменні гарадскога асяроддзя адлюстроўваюць каштоўнасці, нормы, традыцыі асобных эпох і пакаленняў.

Літаратура

1. Голикова, Т.А. Официальные vs. неофициальные топонимы Москвы: модели трансимизации / Т.А.Голикова // Научный диалог. Филология. Педагогика. – 2014. – Вып. 9 (33). – С. 24 – 35.

2. Стрельцова, М.Ю. Неофициальные названия внутригородских объектов в аспекте соотношения языка и культуры / М.Ю.Стрельцова // Вестник ЦМО МГУ. Лингвистика. – 2011. – № 3. – С. 26 – 29.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ